

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

РАДА
НАСТУПНЕ ПОКОЛІННЯ

WFD

ДОСВІД КРАЇН ЄС ІЗ ПІДГОТОВКИ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ: СУБ'ЄКТИ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРОЦЕДУРА, НАСЛІДКИ

Березень 2024

ПРАВА ТА ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Усі права на цю працю, зокрема авторські права, належать Вестмінстерській фундації за демократію та захищені міжнародними законами й законами Великої Британії. Переднявні права інтелектуальної власності авторів визнано й дотримано.

Цей документ був розроблений Євгеном Івановим, консультантом Вестмінстерської фундації за демократію, та присвячений дослідженню найкращих світових практик оцінювання впливу законодавчих ініціатив з метою їхньої адаптації в Україні. У звіті розглядається підхід Європейської комісії до оцінювання впливу, а також успішний досвід Естонії, Чехії та Словаччини в цій сфері, відповідно до оцінок ОЕСР. Аналізуються основні принципи, процедурні аспекти та критерії оцінювання впливу, а також методичні підходи до фінансово-економічних розрахунків. Висвітлюються різні підходи до визначення сукупних ефектів від реалізації законодавчих ініціатив та рекомендації Єврокомісії щодо їх використання. Також окремо обговорюються складнощі, з якими зіштовхуються країни ЄС на шляху досягнення загальноєвропейських стандартів у цій сфері.

Ця публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) і здійснена в рамках Програми USAID «РАДА: наступне покоління», що є п'ятирічною ініціативою (2021–2026), яку впроваджує ГО «Інтерньюз-Україна». Зміст публікації не обов'язково відображає погляди USAID чи уряду Сполучених Штатів.

ДЕТАЛЬНІШЕ ПРО ПРОГРАМУ

[Сайт Програми](#)

[Facebook Програми](#)

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	4
РОЗДІЛ 1. Оцінювання впливу законодавчих ініціатив у ЄС.....	8
1.1. Суб'єкти, сфера охоплення й процедура.....	8
1.2. Методичні підходи до фінансово-економічних розрахунків	14
РОЗДІЛ 2. Аналіз практик фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив у країнах ЄС.....	27
2.1. Загальні тенденції.....	27
2.2. Особливості оцінювання впливу законодавчих ініціатив в Естонії.....	29
2.3. Досвід Чехії в оцінюванні впливу законодавчих ініціатив.....	32
2.4. Словацька система оцінювання впливу законодавчих ініціатив	34
ДОДАТОК 1.....	37

РЕЗЮМЕ

Кожна законодавча ініціатива має на меті досягнення певного результату у визначеній сфері суспільного життя. Відповідальний і системний підхід до розроблення таких ініціатив передбачає неупереджене оцінювання майбутніх наслідків і потенційних ефектів від їхнього впровадження. Особливого значення це набуває під час реалізації економічної політики, оскільки складники господарської системи тісно взаємопов'язані, а законодавчий вплив на один з них неминуче приводить до зрушень в усьому господарському механізмі. Отже, комплексне оцінювання впливу дає змогу обґрунтувати закладений у законодавчу ініціативу потенціал досягнення очікуваного результату, а також перевірити її на відповідність інтересам суспільства чи окремих його груп.

Оцінювання впливу законодавчих ініціатив сприяє ефективному законотворчому процесу, оскільки дає змогу коригувати положення законопроектів на етапі розроблення та сприяє підвищенню прозорості процесу ухвалення законодавчих рішень. Значущість оцінювання впливу полягає в його спроможності допомогти зацікавленим сторонам і громадськості визначити, чи запропонована законодавча ініціатива відповідає обставинам, що склалися, коли і як вона має досягати визначеної мети. Воно також є джерелом аналітичної інформації для представників законодавчої й виконавчої влади на всіх рівнях, що формує в них чітке, засноване на об'єктивних фактах розуміння сутності запропонованих заходів і допомагає їм ухвалювати зважені й відповідальні рішення на етапах розроблення та впровадження відповідних законодавчих актів.

В Україні передбачено два основні механізми попереднього оцінювання впливу законодавчих ініціатив у сфері регулювання господарської діяльності:

- 1.** аналіз регуляторного впливу відповідно до ЗУ «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 № 1160-IV;
- 2.** підготовка фінансово-економічного обґрунтування з визначення вартісної оцінки прямого й опосередкованого впливу законопроекту на надходження й витрати державного та / або місцевого бюджетів у середньостроковому періоді.

Утім, затверджена КМУ ще у 2004 році методика аналізу впливу регуляторного акта вказує, що прогнозне оцінювання результативності акта має обов'язково орієнтуватися на:

- розмір надходжень до державного та місцевих бюджетів і державних цільових фондів, пов'язаних із чинністю акта;
- кількість суб'єктів господарювання та / або фізичних осіб, на яких поширюватиметься акт;
- розмір коштів і час, що їх витратять суб'єкти господарювання та / або фізичні особи, пов'язані з виконанням вимог акта;
- рівень поінформованості суб'єктів господарювання та / або фізичних осіб з основних положень акта 1.

Такий мікрорівневий підхід до кількісного визначення потенційних ефектів від реалізації законодавчих ініціатив не відповідає вимогам сучасної економічної політики, що будується навколо горизонтальних, регіональних і галузевих засобів державної підтримки, які спрямовані на структурні зрушення в господарській системі з урахуванням соціальних, екологічних й інших суміжних наслідків. Через складність у зборі даних і неспроможність надати учасникам релевантну інформацію про майбутні результати впровадження ініціативи цю методику на практиці не застосовують.

Водночас чинна методика фінансово-економічних розрахунків² слугує виключно цілям обґрунтування балансу надходжень і видатків із бюджету й поширюється лише на законопроекти, які розробляє і вносить на розгляд парламенту Кабінет Міністрів України.

Як наслідок, Україна є однією з небагатьох країн Європи, у якій оцінювання впливу законодавчих ініціатив досі належно не врегульовано. КМУ проводить формальну і доволі фрагментарну (особливо у порівнянні з досвідом ЄС) процедуру оцінювання, яка не дає чіткого розуміння того, чи перевершать вигоди від втілення ініціативи витрати, пов'язані з її реалізацією. Інші суб'єкти законодавчої ініціативи взагалі не обмежені жодними регуляторними

¹ Про затвердження методики проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта / Постанова КМУ №308 від 11 березня 2004 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF#Text>

² Про затвердження Методики проведення фінансово-економічних розрахунків при підготовці проекту акта Кабінету Міністрів України та законопроекту, що вноситься у порядку законодавчої ініціативи Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України / Наказ Міністерства фінансів України №428 від 21.03.2008 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0297-08#Text>

вимогами з необхідності оцінювання впливу. Тому воно здійснюється ними спорадично й у довільній формі як елемент пояснювальної записки до законопроектів. Наявність або відсутність такої оцінки аж ніяк не впливає на ухвалення законів, а відповідні розділи пояснювальних записок здебільшого складаються із беззмістовних загальних фраз і відписок на кшталт: «Реалізація законопроекту не потребує додаткового фінансування з державного бюджету».

З метою виявлення найкращих світових практик зі здійснення оцінювання впливу законодавчих ініціатив, які могли б слугувати дороговказом для України, у цьому звіті узагальнено сучасний підхід Європейської комісії до організації та проведення оцінювання впливу, а також досвід трьох країн ЄС – Естонії, Чехії та Словаччини, – які, за оцінками моніторингу ОЕСР, досягли чималих успіхів у цій сфері. Зокрема, розглянуто основні принципи застосування і значення цього інструмента у підвищенні ефективності регуляторних практик в ЄС. Окреслено процедурні аспекти оцінювання впливу законодавчих ініціатив та затвердження відповідних звітів. Узагальнено критерії і вимоги до змістовної частини оцінки впливу законодавчих ініціатив у європейській практиці.

Особливу увагу приділено методичним підходам до проведення фінансово-економічних розрахунків при оцінюванні впливу законодавчих ініціатив, серед яких: аналіз витрат і вигід, математичне моделювання, багатокритеріальний аналіз рішень, оцінка життєвого циклу та ін. Разом з цим проаналізовано різні підходи до визначення сукупних ефектів від реалізації законодавчих ініціатив (такі як SWOT-аналіз, аналіз найменших витрат, аналіз ефективності витрат та контрфактичний аналіз), а також рекомендації Єврокомісії щодо доцільності їх використання в конкретних випадках.

Окремо висвітлено складнощі, з якими зіштовхуються країни ЄС на шляху досягнення загальноєвропейських стандартів у сфері оцінювання впливу законодавчих ініціатив.

Цей звіт має на меті узагальнити найкращий досвід ЄС й окремих його країн-членів з оцінювання впливу законодавчих ініціатив, визначивши зокрема:

- організаційні аспекти аналізу очікуваного впливу від утілення законодавчих ініціатив, підготовки й затвердження відповідних звітів;

- критерії та вимоги до змістовної частини оцінки впливу законодавчих ініціатив;
- методичні підходи, які використовують для фінансово-економічних розрахунків очікуваних ефектів від реалізації законодавчих ініціатив.

1.1. Суб'єкти, сфера охоплення й процедура

Європейська комісія оцінює потенційні витрати й вигоди від реалізації регуляторних ініціатив на рівні ЄС на етапі підготовки відповідних актів: законодавчих пропозицій, незаконодавчих ініціатив (таких як фінансові програми, рекомендації для переговорів про міжнародні угоди), делегованих й імплементаційних актів. Для цього ЄК збирає й аналізує інформацію (включно з результатами оцінювання), щоб встановити, чи заплановані ініціативи виправдані, і, якщо так, то як їх найкраще сформулювати для досягнення визначених цілей. Водночас у практиці ЄС оцінювання впливу є частиною безперервного процесу в «циклі регуляторного управління», що забезпечує інформаційно-аналітичний супровід для ухвалення законодавчих рішень, відстежування ефективності їх імплементації й визначення перспектив їх подальшого вдосконалення (рис. 1).

Рис. 1. Оцінка впливу законодавчої ініціативи в циклі регуляторного управління ЄС

Обґрунтування регуляторних ініціатив у ЄС полягає в зборі й аналізі даних для підтримання відповідної політики. Воно передбачає перевірку наявності проблеми, визначення її основних причин, оцінку потреби дій ЄК й аналіз переваг і недоліків доступних регуляторних альтернатив.

Під обов'язкове оцінювання впливу підпадають ті законодавчі й інші регуляторні ініціативи, які:

- імовірно, матимуть значні економічні, екологічні й соціальні наслідки;
- потребують значних витрат (орієнтовно понад 5 млн євро) — програми витрат, фінансові інструменти підтримки, багаторічні програми фінансування, бюджетні гарантії тощо;
- мають альтернативні проєкти рішень для досягнення цілей.

Якщо зазначених вимог дотримано, однак оцінювання впливу ініціативи неможливе, протягом трьох місяців після ухвалення рішення треба підготувати робочий документ із визначенням актуальності й мети його ухвалення та оцінюванням витрат на його реалізацію.

Оцінювання впливу передбачає, що очолюють відповідну роботу один чи кілька генеральних директоратів ЄК, від яких виходить ініціатива. У процесі планування ініціатори мають якнайшвидше визначити, чи потребує регуляторна ініціатива оцінювання впливу, та одержати схвалення головного комісара або його заступників на її втілення. Після того, як ініціативу буде схвалено, створюють міжвідомчу групу, яка безпосередньо керує процесом підготовки проєкту звіту про оцінювання впливу ініціативи, зокрема сприяє формуванню публічних запитів на інформацію, щоб одержати дані для аналізу. Тривалість підготовки проєкту звіту має бути достатньою, щоб зібрати й проаналізувати потрібну інформацію включно зі статистичними даними, оцінками науковців, коментарями експертів, результатами опитування зацікавлених сторін тощо.

Підготовлений проєкт звіту передають Раді регуляторного контролю (РПК) — незалежному органу ЄК, який відповідає за централізований контроль якості аналітичної роботи, що супроводжує законотворчий процес. РПК перевіряє якість звіту про оцінювання впливу регуляторної ініціативи, формує один або кілька висновків щодо нього й рекомендації покращення. Позитивний або

позитивний із застереженнями висновок РРК потрібен, щоб проєкт звіту можна було винести на затвердження міжвідомчою групою. У разі негативного висновку проєкт звіту треба доопрацювати й повторно подати на контроль якості. Висновок РРК супроводжує регуляторну ініціативу на всіх подальших етапах її ухвалення.

Після того, як міжвідомча група схвалить звіт про оцінювання впливу ініціатив, його публікують у реєстрі документів ЄК і на вебпорталі «Висловіть свою думку» й передають законодавцям разом із такими документами: резюме звіту, що містить стислий виклад основних положень і висновків щодо оцінювання впливу (резюме звіту надалі стає обов'язковим елементом пояснювальної записки до відповідного законодавчого / регуляторного акта); проєктом регуляторної ініціативи; висновком РРК щодо якості підготовленого звіту з обґрунтуванням доцільності ухвалення ініціативи на політичному рівні.

Типовий процес підготовки й схвалення звіту про оцінювання впливу законодавчої ініціативи в ЄС разом із його учасниками узагальнено на рис. 2.

Рис. 2. Підготовка звіту про оцінювання впливу законодавчої ініціативи в ЄС

Щоб одержати схвальний відгук від Ради регуляторного контролю, оцінювати вплив ініціативи треба, дотримуючись низки критеріїв. Зокрема, оцінка має бути вичерпною (тобто враховувати всі потенційні ефекти від реалізації регуляторної ініціативи) і пропорційною (більше зосереджуватися на найважливіших масштабних наслідках ініціативи), неупередженою,

відкритою для поглядів і застережень зацікавлених сторін, ґрунтуватися на фактичних даних, розроблятися спільно з відповідними службами ЄК.

Звіт про оцінювання впливу повинен містити чіткі положення з таких питань:

опис й обґрунтування наявності проблеми — оцінювання впливу треба починати з перевірки й підтвердження наявності проблеми, ідентифікації постраждалих від неї суб'єктів, оцінювання масштабу проблеми, аналізу її причин і наслідків, а також аргументації, що проблема й далі існуватиме за відсутності політичного втручання ЄС з огляду на сучасні довгострокові тенденції й виклики (з використанням елементів форсайту й результатів наукових досліджень, де доречно). Якщо ініціатива передбачає перегляд чи зміни чинного законодавства, вказане має ґрунтуватися на результатах оцінювання імплементації тих актів, у які будуть вносити зміни;

- 1.** обґрунтування доцільності регуляторного втручання на рівні ЄС — варто визначити, чи можливе розв'язання наявної проблеми на рівні окремих держав — членів ЄС або навіть на рівні регіональних органів влади чи органів місцевого самоврядування;
- 2.** визначення цілі — варто визначити, яких саме результатів, у яких сферах та в якому часовому проміжку має досягти реалізація ініціативи; чітко визначити цілі політичних рішень включно з рівнем амбіцій, потенційними компромісними критеріями, з якими будуть порівнювати різні законодавчі пропозиції, що спрямовані на досягнення цілі, та оцінювати результати втілення ініціативи;
- 3.** визначення альтернативних шляхів досягнення цілі — звіт має визначити доступні шляхи досягнення цілі, щоб обрати найбільш релевантні регуляторні практики для аналізу й порівняння у світлі основних довгострокових викликів і відповідних політичних амбіцій ЄС;
- 4.** визначення економічних, соціальних й екологічних ефектів від реалізації ініціативи, а також суб'єктів і груп, що зазнають відповідного впливу, — кожен із відібраних шляхів досягнення цілі треба оцінити способом порівняльного аналізу економічних, соціальних, екологічних наслідків для певних груп і суспільства загалом. Результати компаративного аналізу повинні поінформувати політиків про те, як різні варіанти сприятимуть розв'язанню

проблеми: з якими вигодами, якою ціною, з якими наслідками для різних зацікавлених сторін і з яким ризиком небажаних наслідків.

Аналіз повинен враховувати основоположні безпекові інтереси ЄС (зокрема, стійкість до гібридних загроз), відповідати принципам «не завдавати суттєвої шкоди» та «цифрове за замовчуванням». Під час оцінювання витрат і вигід обов'язково треба враховувати, чи не призводитиме реалізація ініціативи до посилення бюрократичного чи регуляторного тягаря, що послаблюватиме позитивні ефекти від неї. Адже відповідно до принципу one in, one out регулювання ЄС повинно бути цілеспрямованим, простим у дотриманні та не створювати зайвого регуляторного тягаря, щоб полегшити життя людей і надати підприємствам час і простір для розвитку.

За потреби аналіз економічних, соціальних й екологічних ефектів повинен оцінювати альтернативні варіанти розв'язання проблеми в контексті досягнення цілей сталого розвитку, впливу на малі та середні підприємства, фундаментальні права людини, гендерну рівність, розвиток регіонів, окремих територій (міських, сільських, транскордонних, географічно віддалених), країн, які не є членами ЄС тощо;

обґрунтування оптимального шляху досягнення цілі — на основі оцінених соціально-, еколого-, економічних ефектів обирають найбільш доцільний спосіб регуляторного втручання, виходячи з критеріїв дієвості щодо втілення очікувань і розв'язання проблеми, ефективності з погляду порівняння витрат і вигід й узгодженості з чинним законодавством (зокрема, Європейським законодавством про клімат) і міжнародними угодами;

визначення організаційних підходів до моніторингу реалізації ініціативи та методичних підходів до оцінювання результатів її імплементації в разі ухвалення політичного рішення на користь її впровадження — наприкінці у звіті мають бути окреслені механізми аналітичного супроводу реалізації ініціативи протягом усього політичного циклу. Для цього треба заздалегідь передбачити, як буде відстежено й оцінено те, чи забезпечує політичний захід досягнення запланованих результатів, і визначатися, чи потребує ініціатива подальшого доопрацювання під час її реалізації (рис. 3).

Структура аналітичного складника звіту про оцінювання впливу законодавчої ініціативи в ЄС відповідно до Рекомендацій ЄК із кращого регулювання

Примітка: рекомендована Європейською комісією загальна структура звіту про оцінювання впливу наведена в Додатку 1.

Рис. 3. Аналітичний складник звіту про оцінювання впливу законодавчої ініціативи в ЄС³

Загалом звіт про оцінювання має бути прозорим, об'єктивним і збалансованим, оскільки він слугує доказовою базою для ухвалення рішень ЄК. Попри складність аналізованих у звіті процесів, матеріал у ньому треба

³ Відповідно до Керівних принципів Єврокомісії з кращого регулювання: https://commission.europa.eu/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en

викладати просто й зрозуміло читачам, які не мають експертного досвіду у відповідній галузі. Основна частина звіту не повинна перевищувати 40 сторінок, резюме звіту має бути викладене на 4–5 сторінках. Ознайомлення зі звітом має сформувати в читача чітке розуміння суті порушеної проблематики; потреби ухвалення рішення на рівні ЄС; переваг і недоліків різних підходів до розв'язання проблеми; на кого вплине реалізація законодавчої ініціативи. Звіт має враховувати майбутні тенденції та виклики, щоб переконатися, що він залишатиметься чинним й актуальним. Він має прозоро вказувати на погляди зацікавлених сторін і на те, як їх було враховано під час розроблення ініціативи. Треба також систематично посилатися на зовнішні джерела (дослідження, звіти, наукові висновки тощо).

1.2. Методичні підходи до фінансово-економічних розрахунків

Розроблені Єврокомісією керівні принципи з кращого регулювання містять низку методичних підходів, які рекомендовані до використання за попереднього оцінювання впливу законодавчих ініціатив. Вони спрямовані на визначення очікуваних ефектів від реалізації ініціатив як у кількісному, так і в якісному показниках для забезпечення ефективності, послідовності й прозорості в ухваленні політичних рішень. Загалом підходи до розрахунку й обґрунтування впливу законодавчих ініціатив, які використовує ЄК під час розроблення законодавчих ініціатив, можна поділити на такі групи:

- 1.** порівняння витрат і вигід від реалізації ініціативи (cost-benefit analysis) — зіставлення витрат держави на адміністрування заходів і підприємств на дотримання нових умов ведення господарської діяльності — з одного боку та вигід у вигляді підвищення добробуту й ринкової ефективності — з другого;
- 2.** математичне моделювання (simulation modeling) — використовують для надання кількісних оцінок потенційним економічним, соціальним й екологічним ефектам внаслідок реалізації законодавчої ініціативи;
- 3.** багатокритеріальний аналіз рішень (multi-criteria decision analysis) — використовують за потреби врахування не лише кількісних (монетарних), а і якісних ефектів від реалізації ініціативи та для порівняння альтернативних шляхів досягнення цілей ініціативи;
- 4.** оцінка життєвого циклу (life cycle assessment) — її використовують для оцінювання впливу ініціативи на навколишнє середовище через кількісне визначення спожитих енергетичних і матеріальних

ресурсів, які формують відходи на кожному з етапів життєвого циклу продукції;

- 5.** новітні методики — використовують для аналізу регуляторних проблем, що виникають внаслідок технологічних трансформацій, появи нової продукції, послуг і бізнес-моделей. Охоплюють нестандартні й експериментальні підходи й практики до оцінювання впливу законодавчих ініціатив, зокрема у сфері регулювання штучного інтелекту, технології блокчейн, використання дронів тощо.

Аналіз витрат і вигід передбачає розрахунок і зіставлення відповідних ефектів для різних цільових груп (оскільки основний тягар додаткових витрат може лягати на одну групу, а переваги від реалізації ініціативи отримуватимуть інші) у різних часових періодах (як правило, витрати виникають на початку реалізації ініціативи, а вигід досягають у віддаленій перспективі). Оцінювання впливу передбачає розрахунок різних видів витрат і вигід і сукупного ефекту на їхній основі (рис. 4).

Насамперед виокремлюють три основні види витрат і вигід:

- прямі й непрямі. Прямі можна чітко пов'язати з регуляторним втручанням, оскільки вони передбачені реалізацією ініціативи, тоді як непрямі виникають у суміжних сферах. Їх відчують ті агенти, безпосередньо на кого ініціатива не спрямована;
- приватні й суспільні. Витрати й вигоди аналізують у контексті впливу на підприємства, споживачів і державу (щоб визначити тих, хто здобув і втратив), а також з погляду суспільства загалом;
- одноразові й повторювані: одноразові виникають невдовзі після початку реалізації ініціативи (включно з перехідними періодами, де доречно), повторювальні з'являються більш-менш регулярно протягом певного часу або постійно й підлягають дисконтуванню для адекватної оцінки.

Прямі витрати під час оцінювання впливу поділяють на:

- 1.** витрати на відповідність — витрати на дотримання регуляторних вимог. Серед них треба виокремити:

- витрати на коригування — охоплюють ті витрати, які підприємства, громадяни чи державні органи повинні спрямувати на пристосування своєї діяльності до вимог ініціативи;
 - адміністративні витрати, які містять широкий спектр витрат, як-от: на маркування, звітність, реєстрацію, надання даних, моніторинг й оцінювання, потрібні для отримання інформації. Цю групу витрат оцінюють у суворій відповідності до «Стандартної моделі витрат ЄС» і дотримання принципу one in, one out, за яким посилення тягаря адміністративних витрат в одній сфері має супроводжуватися його послабленням в іншій. Для цього Єврокомісія розробила спеціальний (внутрішній) онлайн-калькулятор;
 - податки й збори, які передбачає законодавча ініціатива.
- 2.** витрати впровадження — витрати, пов'язані з діяльністю, що супроводжує практичну реалізацію ініціативи (зокрема, моніторинг, контроль, інспектування, судові розгляди);
 - 3.** витрати, спричинені недоліками змісту та / або імплементації ініціативи — виникають унаслідок зайвого часу очікування, затримок, зайвих правових положень, корупційних виявів тощо.

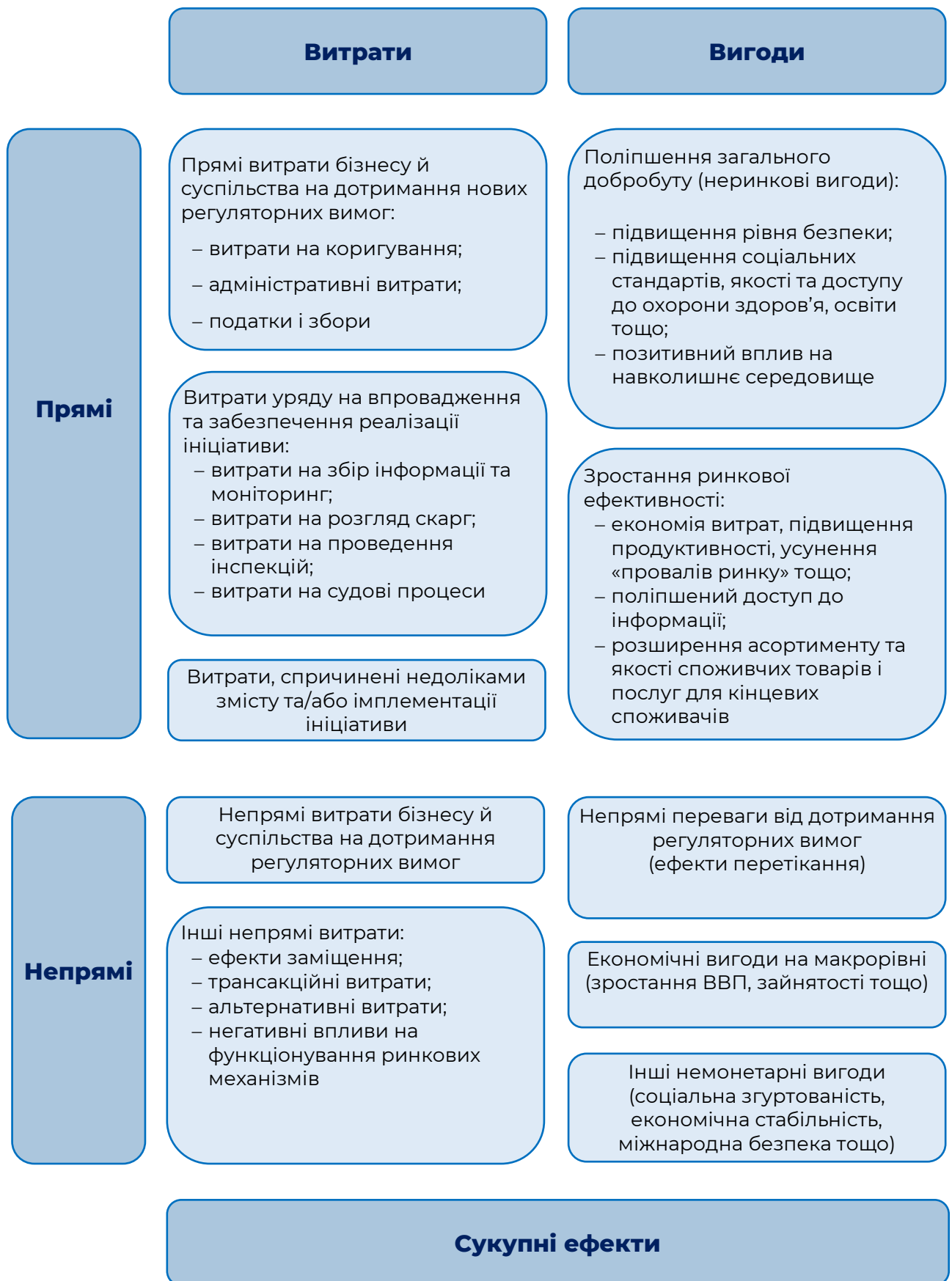

Рис. 4. Аналіз витрат і вигід під час оцінювання впливу законодавчих ініціатив у ЄС

Непрямі витрати виникають через зміни в цінах / пропозиції / якості товарів і послуг, які виробляють у галузях, на регулювання яких спрямована ініціатива. Відповідні зміни поширюються на решту економіки через міжгалузеві зв'язки і, зрештою, впливають на купівельну спроможність споживачів і діяльність в інших секторах економіки. До цієї категорії витрат належать:

- непрямі витрати на відповідність — витрати, пов'язані з тим, що інші зацікавлені сторони повинні дотримуватися законодавства;
- витрати на заміщення (зокрема, такі, що пов'язані зі зміною джерел постачання сировини й матеріалів);
- трансакційні витрати — це витрати на перегляд чинних контрактів і / або укладання нових;
- альтернативні витрати — витрати через втрачені альтернативні можливості для капіталовкладень;
- негативний вплив на функціонування ринку, наприклад, через зниження конкуренції або доступу до ринку, зменшення інновацій чи інвестицій тощо.

Варто зазначити, що в окремих секторах розглянуті категорії витрат можуть докорінно відрізнятися, якщо цього потребує специфіка сфери, на регулювання якої спрямована ініціатива. Так, у фінансах і бухгалтерському обліку виділяють постійні, змінні, операційні, граничні, незворотні та (не)контрольовані витрати.

Що ж до вигід, часто вони є метою реалізації ініціативи, тому вимоги до їх класифікації й обґрунтування є значними. Адже бенефіціарами, як правило, є ширші групи серед зацікавлених сторін і суспільства, ніж ті, на кого лягає основний тягар витрат, пов'язаних з утіленням ініціативи.

Прямі вигоди поділяють на дві основні категорії:

- загальне підвищення добробуту окремих людей і суспільства завдяки покращенню здоров'я, стану навколишнього середовища та безпеки (також відоме як неринкові вигоди);
- зростання ринкової ефективності, яке передбачає ріст продуктивності, ефективний розподіл ресурсів, усунення провалів

ринку або економію витрат, а також доступність інформації й розширення асортименту та якості продуктів і послуг для кінцевих споживачів.

Як і непрямі витрати, непрямі вигоди виникають як вторинні наслідки під час реалізації запланованих цілей регуляторного втручання, тобто вони не є безпосередньою метою законодавчої ініціативи. У зв'язку з цим їх називають також супутніми або допоміжними вигодами. Під час оцінювання впливу в ЄС цю категорію вигід поділяють на такі групи:

- ефекти перетікання — це переваги, які матимуть окремі особи або компанії, які не є прямими адресатами ініціативи, але які отримують позитивний ефект завдяки дотриманню вимог інших осіб, на яких безпосередньо спрямована ця ініціатива (наприклад, виграш постачальників енергоефективного обладнання через збільшення замовлень їхньої продукції промисловими компаніями, на які поширюється нове кліматичне законодавство);
- широкі макроекономічні вигоди, включно зі зростанням ВВП, підвищенням продуктивності, рівня зайнятості, заробітних плат й умов праці тощо;
- інші немонетарні вигоди, як-от: захист фундаментальних прав, соціальна згуртованість, зменшення гендерної дискримінації, міжнародна й національна стабільність тощо.

Під час аналізу витрат і вигід кожну законодавчу ініціативу треба оцінювати з огляду на її ефекти. Для цього обов'язково треба визначати базовий сценарій розвитку, а ініціативу обґрунтовувати, беручи до уваги тільки додаткові витрати й вигоди від її імплементації проти базового сценарію. Саме знак і величина чистої зміни витрат і вигід є найважливішими індикаторами в системі оцінювання впливу законодавчих ініціатив, які ЄК виносить на розгляд в Європарламенті.

Завершальним етапом аналізу витрат і вигід є визначення сукупних ефектів способами зіставлення й порівняння результатів кількісних оцінок витрат і вигід. Для цього передбачено використання низки аналітичних методик, серед яких найпоширенішими є SWOT-аналіз, аналіз найменших витрат,

аналіз ефективності витрат, розрахунок коефіцієнта співвідношення вигід до витрат тощо. (табл. 1).

Табл. 1. Методичні підходи до визначення сукупних ефектів під час аналізу витрат і вигід

SWOT-аналіз

Полягає у визначенні сильних і слабких сторін, можливостей і загроз у реалізації ініціативи та оцінювання того, як вони змінюватимуться з часом. Не є самостійним аналітичним засобом, на практиці його використовують під час підготовки змін до наявних регуляцій як інструмент синтезу попередніх оцінок, що виявили недоліки у відповідних регуляторних актах, та ідентифікації шляхів усунення цих недоліків і їх перетворення на нові можливості для досягнення цілей ініціативи.

Аналіз найменших витрат

Методичний підхід зосереджений тільки на витратах і має на меті обрати серед наявних альтернатив той варіант реалізації ініціативи, що приведе до найменших чистих витрат. Цей метод обирають щоразу, коли вигоди фіксовані й треба лише обрати оптимальний шлях для їх досягнення. У такому разі витрати не потребують точної монетизації чи навіть кількісної оцінки, але треба визначити їхню відносну величину для різних варіантів.

Аналіз ефективності витрат*

Передбачає кількісну, але не грошову оцінку вигід, які отримає суспільство та / або інші сторони на одиницю зазначених витрат під час реалізації ініціативи. Застосовується, коли ключовим вигодам неможливо надати грошового вираження. Це такі вигоди, як збільшення тривалості життя, розширення доступу до освіти, зменшення викидів шкідливих речовин і парникових газів тощо.

Коефіцієнт співвідношення вигід і витрат*

Полягає в діленні дисконтованої суми вигід на дисконтовану суму витрат. Цей метод можна використовувати для програм витрат, позаяк він допомагає визначити співвідношення ціни-якості. У контексті оцінювання впливу цей метод дає змогу порівняти очікувані результати від реалізації ініціативи з передовою практикою або схожим регулюванням в інших сферах чи країнах.

Контрфактичний аналіз

Результати регуляторного втручання порівнюють із тими, що були б, якби ініціативу не реалізували. Його використовують у випадках, коли ініціатива спрямована не на поліпшення добробуту, а на запобігання негативним наслідкам, які насуваються.

Примітка: аналіз ефективності витрат і розрахунок коефіцієнта співвідношення вигід і витрат не використовують, якщо ініціатива покликана досягти більш як одну основну ціль. Якщо ініціатива спрямована на досягнення одразу низки цілей (наприклад, створення робочих місць і захист навколишнього середовища) або має значний непрямий вплив, то результати оцінювання з використанням цих методик можуть бути нерелевантними чи навіть вводити в оману.

У випадках, коли непрямий вплив ініціативи є значним, для оцінювання відповідних витрат і вигід використовують математичні моделі. Вони є стилізованими відображеннями економічних й інших систем, які застосовують для прогнозування та / або оцінювання поведінки цих систем за певних (політичних) припущень. Хоча всі моделі є спрощеннями реальності, якщо їх правильно використовувати, якісні моделі можуть надати корисну інформацію та розуміння ситуації. Під час оцінювання впливу законодавчих ініціатив у ЄС їх застосовують для визначення економічних, екологічних і соціальних ефектів, зокрема для ідентифікації й обґрунтування наявних проблем, оцінювання ефективності поточної політики в різних сферах.

Про значення моделей в ухваленні політичних рішень свідчить той факт, що частка підготовлених Єврокомісією звітів про оцінювання впливу, які містять результати моделювання, зростає з 16 % у 2003–2015 роках до 25–30 % з 2015 року. Станом на 2019 рік у звітах про оцінювання впливу ЄК було зафіксовано використання понад 120 різноманітних моделей⁴. Сфери політики, що характеризуються частим використанням моделей для підтримання розроблення політики в ЄС, торкаються клімату й довкілля, економіки, сільського господарства, транспорту, енергетики, торгівлі та складної взаємодії між стійкістю й розвитком. Найчастіше використовують такі моделі:

⁴ Acs, S., Ostlaender, N., Listorti, G., Hradec, J., Hardy, M., Smits, P., Hordijk, L., Modelling for EU Policy support: Impact Assessments, EUR 29832 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, ISBN 978-92-76-09671-9, doi:10.2760/748720, JRC117250.

1. економічні:

- прикладні моделі загальної рівноваги (ПМЗР) — дають змогу здійснювати послідовний порівняльний аналіз економічних ефектів на галузевому й макроекономічному рівнях у середньостроковому періоді внаслідок регуляторного втручання держави в одну зі сфер господарського механізму;
- моделі часткової рівноваги — використовують для детального аналізу окремих секторів економіки в коротко- і середньостроковому періоді;
- економетричні моделі — будують на основі даних часових рядів, щоб спрогнозувати й кількісно оцінити економічні наслідки регуляторного втручання в середньо- і довгостроковій перспективі;
- мікрорівневі моделі — використовують у деталізованому аналізі на високому рівні дезагрегації даних для оцінювання короткострокових ефектів (до року) для окремих осіб, домогосподарств або суб'єктів господарювання.

2. екологічні — відображають динаміку та вплив регуляторного втручання у таких сферах, як використання природних ресурсів, екологічне навантаження на повітря, воду, землю, а також біологічні процеси й активи;

3. енергетичні — відображають роботу енергетичних систем і ринків;

4. транспортні — дають змогу аналізувати сфери перевезень і логістики, а також пов'язані з ними споживання енергетичних ресурсів і викиди в повітря.

Особливого значення надають інтегрованим підходам до моделювання, які передбачають поєднання кількох моделей для всебічного оцінювання впливу ініціативи в різних сферах політики. Важливу роль у цьому відіграє взаємна узгодженість різних моделей під час налагодження зв'язків між ними.

Моделі є складними інструментами аналізу, їх використання зазвичай потребує залучення фахівців у відповідних сферах. У зв'язку з цим моделі, які використовують для оцінювання впливу законодавчих ініціатив, повинні бути перевірені й переконливими, що випливає з історії успіху попередніх

оцінок впливу, а також відповідності низці принципів, серед яких: прозорість (результати моделювання має супроводжувати інформація про припущення моделі, її архітектуру, код, вихідні дані, що дають змогу відтворити отримані результати), гарантія якості (моделі, особливо нові версії, і припущення для моделювання треба критично перевіряти й тестувати, особливо важливим є висвітлення похибок й інших неточностей у результатах моделювання), регулярні зовнішні і внутрішні перевірки й обговорення з публікаціями відповідних рецензій (ключ до довіри та сприйняття результатів моделювання), узгодженість з іншими моделями для забезпечення бази, щоб порівнювати оцінки впливу. Досягнення цих вимог потребує багато часу й ресурсів, а також використання відповідних моделей не лише під час оцінювання впливу, але й протягом усього циклу регуляторного управління, тобто і для ретроспективних оцінок імплементації вже ухвалених законів.

Використання моделей для оцінювання впливу ініціатив відбувається у форматі тісної співпраці між розробниками моделей і політиками. Оскільки на моделювання може піти кілька місяців, для одержання високоякісних результатів передбачено певний порядок дій зі збирання інформації, моделювання, інтерпретації та внесення його результатів у звіт про оцінювання впливу (табл. 2).

Табл. 2. Використання моделей для оцінювання впливу законодавчих ініціатив у ЄС

1. Визначення потреби у використанні моделей

- аналіз попередніх звітів про оцінювання впливу в суміжних сферах на використання результатів моделювання;
- звернення до Переліку моделей ЄК (MIDAS)*;
- ідентифікація моделей, які можуть врахувати впливи, передбачені ініціативою.

2. Вибір моделі для застосування в оцінці впливу

- аналіз перспективних моделей на релевантність і відповідність принципам прозорості і якості (зокрема, через консультації з експертами й зацікавленими сторонами);
- визначення потреби в залученні зовнішніх експертів для моделювання**;
- оцінювання витрат коштів і часу на моделювання.

3. Розробка сценаріїв моделювання і його планування

- визначення вихідних припущень моделювання;
- визначення умов базового сценарію;
- визначення сценарних умов відповідно до варіантів реалізації ініціативи;
- планування всіх етапів моделювання (збір й оновлення даних, розробка й калібрування моделі, здійснення розрахунків і перевірка їхніх результатів);
- координація роботи (за потреби використання більш як однієї моделі).

4. Моделювання

- здійснення розрахунків (фахівцями ЄК чи зовнішніми експертами);
- врахування похибок і ступеня невизначеності в результатах моделювання;
- аналіз й інтерпретація результатів моделювання;
- перевірка та критична оцінка результатів моделювання разом із науковою спільнотою й зацікавленими сторонами.

5. Оприлюднення результатів моделювання

- презентація результатів із чітким поясненням припущень й обмежень;
- публікація окремого звіту з описом результатів моделювання, на які посилатиметься звіт про оцінювання впливу законодавчої ініціативи;
- публікація експертами, що здійснювали моделювання, відповідних результатів у фахових наукових виданнях (не обов'язково);
- відстеження необхідної документації на предмет посилання на результати моделювання.

** Єврокомісія веде окремий реєстр економічних моделей, що були застосовані й засвідчили високу ефективність і надійність під час оцінювання впливу законодавчих ініціатив. MIDAS – <https://web.jrc.ec.europa.eu/policy-model-inventory/explore/>*

*** Єврокомісія має окремі відділи й штат фахівців, що здійснюють моделювання за найбільш типовими сценаріями. Отже, звертатися до зовнішніх експертів немає потреби.*

Якщо оцінка впливу передбачає визначення наслідків реалізації ініціативи, які виходять за межі кількісних оцінок і ринкових процесів, використовують метод багатокритеріального аналізу рішень. Він дає змогу розглядати широкий спектр як кількісних, так і якісних критеріїв оцінювання без потреби надавати їм монетарного вираження (на відміну від аналізу витрат і вигід, де

таке вираження переважає). Тому багатокритеріальний аналіз рішень є особливо корисним у разі складних регуляторних втручань із різноманітними якісними й кількісними впливами, які вимірюються в різних одиницях.

Результати багатокритеріального аналізу рішень відображають у відповідній матриці впливу, яка надає структуровану інформацію про бали, які виставляють для законодавчої ініціативи за різними критеріями. Тобто кожен елемент матриці впливу висвітлює ефективність певного варіанта реалізації ініціативи відповідно до кожного обраного критерію. Бали за критеріями можна виставляти як у кількісних (наприклад, результати моделювання), так і в якісних (наприклад, за результатами опитувань) показниках (табл. 3).

Табл. 3. Приклад багатокритеріальної матриці впливу

Критерії	Одиниці виміру	Способи досягнення цілей ініціативи			
		a_1	a_2	a_3	a_n
g_1	євро	$g_1(a_1)$	$g_1(a_2)$...	$g_1(a_n)$
g_2	МВт
g_3	% ризику
g_4	шкала (1–5)
g_5	викиди CO ₂
g_n	...	$g_n(a_1)$	$g_n(a_2)$...	$g_n(a_n)$

Належне використання методу багатокритеріального аналізу рішень для оцінки впливу законодавчих ініціатив у практиці ЄК потребує таких кроків:

- визначення цільових груп впливу законодавчої ініціативи, їхніх потреб, цілей, переваг;
- встановлення критеріїв оцінювання для представлення потреб, цілей і переваг цільових груп;
- побудова багатокритеріальної матриці впливу, що синтезує ефективність кожного з варіантів досягнення цілей ініціативи;
- побудова цільових матриць впливу з визначенням усіх наслідків кожного з варіантів досягнення цілей ініціативи в розрізі зацікавлених сторін, регіонів чи країн ЄС, коротко- й довгострокових ефектів тощо;

- здійснення математичних розрахунків способом встановлення вагових коефіцієнтів для кожного критерію впливу для узгодженого ранжування всіх варіантів реалізації цілей законодавчої ініціативи;
- аналіз чутливості й надійності результатів для перевірки рейтингу на стабільність й ідентифікації параметрів, які найбільше впливають на результат.

Коли під час оцінювання впливу ініціатив використовують параметри стійкості й забезпечення сталого розвитку, беруть до уваги також оцінки життєвого циклу (Life cycle assessment, LCA). Цей підхід дає змогу:

- охопити всі етапи ланцюга створення вартості, а саме систем виробництва й споживання (від видобутку сировини до завершення терміну експлуатації й утилізації відходів);
- сформулювати комплексну оцінку, урахувавши додаткові впливи, передусім в екологічній сфері;
- виявити компромісні рішення з розподілу витрат, які супроводжують утілення ініціативи, і уникнути перенесення тягаря з однієї стадії життєвого циклу на іншу (наприклад, від видобутку до перероблення чи від перероблення до споживання) або між категоріями впливу (як-от посилення боротьби зі змінами клімату з одночасним погіршенням доступу до водних ресурсів), або між різними регіонами ЄС, між теперішнім і прийдешніми поколіннями.

ЄК приділяє багато уваги дослідженню та випробуванню нових нестандартних підходів до оцінювання впливу законодавчих ініціатив, що стосуються регулювання тих сфер життя, які перебувають на вістрі технологічного прогресу, тож їх неможливо розглянути ефективно, з використанням традиційних методик. У цій сфері заохочують експериментальні дослідження й нестандартні рішення в обґрунтуванні перспектив регуляторних втручань.

Серед новітніх підходів до оцінювання впливу законодавчих ініціатив особливу увагу приділяють також використанню здобутків поведінкової економіки.

РОЗДІЛ 2. Аналіз практик фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив у країнах ЄС

2.1. Загальні тенденції

З 2008 року ЄС й ОЕСР розпочали спільний проєкт з моніторингу імплементації практик «найкращого регулювання» в кожній країні, яка входить до ЄС. Відповідні практики охоплюють, зокрема, забезпечення оцінювання впливу регуляторних ініціатив згідно з вимогами й стандартами, встановленими ЄК, які ми описали в попередньому розділі. Останній огляд, здійснений у 2022 році⁵, вказує, що всі країни ЄС виконали загальноєвропейські вимоги щодо оцінювання впливу частиною своїх національних законодавств, однак ступінь їхнього втілення значно відрізняється (рис. 5).

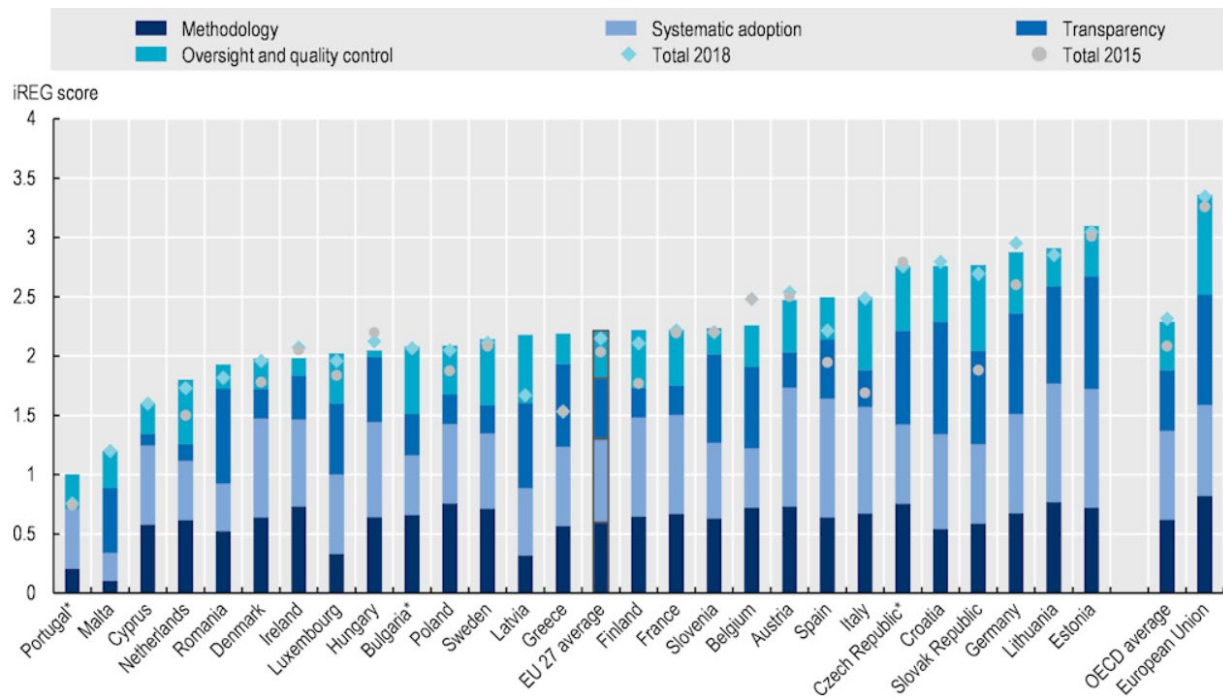

Рис. 5. Показники ефективності оцінки впливу законодавчих ініціатив серед країн ОЕСР та ЄС у 2021 році

У ЄС найбільше дотримується настанов ЄК щодо оцінювання впливу законодавчих ініціатив сама комісія. Найбільшого прогресу щодо їхньої імплементації у своїх національних практиках станом на 2021 рік досягли

⁵ OECD (2022) Better Regulation Practices across the EU. The use of regulatory impact assessment across the European Union. https://www.oecd-ilibrary.org/sites/6e4b095d-en/1/3/4/index.html?itemId=/content/publication/6e4b095d-en&_csp_=_2ca8c4c4a3deebb9d09f5477c42bced6&itemIGO=oecd&itemContentType=book#section-d1e8221

Естонія, Литва, Німеччина, Словаччина, Хорватія й Чехія. Найменших успіхів у цьому напрямі досягли Португалія, Мальта й Кіпр. Узагальнені показники країн ЄС й ОЕСР і далі лишаються на рівні, не значно вищому за середній.

Як зазначено у звіті ОЕСР, системи оцінювання впливу законодавчих ініціатив у більшості досліджуваних країн десятиліттями не усувають принциповий недолік: вони зосереджуються лише на бажаному варіанті досягнення цілей ініціатив і не приділяють належної уваги розгляду альтернатив. Водночас оцінюють вплив, як правило, на пізній стадії політичного процесу, коли рішення вже ухвалено й проєкт законодавчої ініціативи вже розроблено. Тому оцінювання впливу набуває ознак формальності й здійснюється лише для гідності, оскільки витрати й вигоди розраховують постфактум для виправдання вже ухваленого політичного рішення, замість того щоб обґрунтовувати й відбирати оптимальні варіанти досягнення цілей регуляторного втручання.

Серед інших системних недоліків виконання країнами ЄС на національному рівні настанов ЄК щодо оцінювання впливу законодавчих ініціатив виділяють також такі:

- понад половина країн ЄС має особливі передумови для оцінювання впливу, зокрема, коли ініціативи ухвалюють у відповідь на надзвичайну ситуацію. Водночас чітких критеріїв того, що можна вважати за надзвичайну ситуацію, немає, а моніторинг й аналіз використання цих передумов не здійснюють;
- лише в кількох країнах публічно звітують про використання методичних рекомендацій з визначення того, чи є потенційний ефект від ініціативи достатньо вагомим для оцінювання впливу. Водночас спостерігається неоднорідність: у різних країнах «вагомий вплив» розуміють по-своєму. Через розмитість цього поняття в деяких країнах віддають перевагу поверховому аналізу витрат і вигід;
- країни ЄС зосереджують свої аналітичні зусилля насамперед на оцінюванні витрат через нові регуляторні правила, тоді як оцінюванню вигід приділяють значно менше уваги.

Попри наявні недоліки, протягом останнього десятиріччя в країнах ЄС загалом помітне поліпшення практики оцінювання впливу законодавчих ініціатив. Зокрема, останніми роками відчутного прогресу досягнуто у сферах нагляду й контролю якості звітів про оцінювання впливу, а також більш системного впровадження відповідних настанов ЄК на національному рівні. Щоб узагальнити досвід окремих країн ЄС, які здійснюють оцінювання впливу, далі розглянемо практики держав, які лідирують за показниками ефективності у цій сфері (див. рис. 5), зокрема Естонії, Чехії й Словаччини.

2.2. Особливості оцінювання впливу законодавчих ініціатив в Естонії

Оцінювання впливу в Естонії обов'язкове для всіх законодавчих пропозицій. Його здійснюють щодо всіх основних законів і деяких підзаконних актів. Оцінювання відбувається на ранніх етапах законотворчого процесу, оскільки естонські політики зобов'язані готувати й оприлюднювати перелік законодавчих намірів (дорожні карти). Воно дає змогу визначити наявні проблеми, цілі регулювання й висвітлює низку альтернатив у досягненні цих цілей. Законодавчі наміри використовують для залучення зацікавлених сторін і збирання відгуків, щоб розробити законодавчі пропозиції. Крім того, винятків для оцінювання впливу не передбачено, оскільки його результати завжди треба вносити до тексту пояснювальної записки, яка супроводжує законопроект.

Здійснення фінансово-економічних розрахунків щодо впливу законодавчої ініціативи в Естонії передбачене окремим законом про правила законотворчості й нормотворення від 2011 року⁶. Відповідно до § 46 цього закону, пояснювальна записка до законопроектів повинна містити розділ «Вплив акта», у якому мають бути викладені ймовірні наслідки реалізації ініціативи, зокрема:

- соціальний, зокрема й демографічний, вплив;
- вплив на національну безпеку й міжнародні відносини;
- вплив на економіку;
- вплив на середовище проживання й довкілля;
- вплив на регіональний розвиток;

⁶ Rules for Good Legislative Practice and Legislative Drafting
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/508012015003/consolide>

- вплив на організацію центральної влади й органів місцевого самоврядування;
- інші прямі або непрямі впливи.
- Коли очікують, що впровадження ініціативи матиме значний вплив, до пояснювальної записки додають звіт про оцінювання впливу. Він містить:
 - інформацію про замовника аналізу, осіб, які здійснювали розрахунки, залучених експертів і громадські організації;
 - визначення мети й завдань аналізу очікуваних ефектів;
 - обґрунтування обраних методів дослідження;
 - опис використаної в аналізі інформації й статистичних даних, опитувань й інших підходів до збору первинної інформації;
 - опис можливого позитивного й негативного впливів від утілення ініціативи в зазначених сферах (соціальна, демографічна, безпекова, економічна тощо) у використанні різних варіантів досягнення її цілей;
 - резюме результатів аналізу з обґрунтуванням того варіанта політики, що найбільше годиться для реалізації цілей ініціативи;
 - зобов'язання щодо оцінювання ефективності акта через певний час після набуття ним чинності й план заходів його підготовки (зокрема, орієнтовний період здійснення, види впливу, критерії оцінювання тощо) або обґрунтування відсутності потреби в такому заході.

Отже, передбачено два підходи до оцінювання впливу: спрощений (за порівняно незначного впливу акта) і поглиблений (якщо його очікуваний вплив значний). Водночас рівень значущості потенційного впливу реалізації ініціативи визначають за такими критеріями: масштаб впливу; частота виникнення впливу; розмір цільової групи, що зазнала впливу; ризик появи побічних небажаних впливів.

На практиці спрощені оцінки впливу стають дедалі вичерпнішими й містять дедалі більше складників, які передбачені в поглибленому аналізі. Як наслідок, поглиблені оцінки впливу стають більш нерелевантними й поодинокими, тоді як спрощенні ускладнюються, виходячи за межі

передбачених на початку вимог. У минулому рішення не здійснювати поглиблений аналіз завжди публікував й переглядав регуляторний наглядовий орган, але сьогодні таке вже не відбувається, оскільки процедура поглибленого аналізу стала зайвою, а оцінювання впливу за спрощеними критеріями реалізують без винятків. Чотири критерії, які мали визначати значущість потенційного впливу акта й ставати поштовхом для поглибленого аналізу, тепер використовують як обов'язковий складник звіту з оцінювання впливу законодавчих ініціатив.

Однак глибина аналізу все ж залежить від посадових осіб, відповідальних за оцінювання впливу. Від естонських політиків вимагають оцінити регуляторний вплив за багатьма факторами, як-от: конкуренція, бідність, навколишнє середовище тощо — для всіх законів і підзаконних актів. Регуляторні витрати від утілення ініціативи, зокрема витрати для уряду, треба визначати й оцінювати кількісно для всіх законодавчих пропозицій. Визначення вигід також обов'язкове, однак їхня кількісна оцінка передбачена лише в окремих випадках. Глибина аналізу залежить від аналітичних можливостей кожного міністерства, тому, якщо ідентифікацію сторін, на які впливає ініціатива, містять усі звіти про оцінювання впливу, то ступінь впливу вимірюється менш систематично, оскільки залежить від наявності даних. Тому міністерства, відповідальні за фінансові, економічні й соціальні питання, мають змогу глибше аналізувати регуляторний вплив завдяки наявності відповідних даних. Міністерства, які відповідають за інші сфери політики, як-от охорону здоров'я чи довкілля, не мають доступу до такої кількості даних, тому оцінюють вплив ініціатив переважно в якісному, а не кількісному вираженні.

Відповідність звітів про оцінювання впливу законодавчих ініціатив встановленим вимогам перевіряє Міністерство юстиції Естонії. Воно може повертати звіти на доопрацювання, якщо стандартів якості з оцінювання впливу не дотримано. Міністр юстиції щорічно звітує перед парламентом про застосування принципів кращого регулювання, звертаючи увагу на відповідність практики оцінювання впливу офіційним вимогам. Відомство також видає рекомендації з удосконалення системи оцінювання впливу в країні й перевіряє юридичну якість проєктів нормативних актів.

Урядовий секретаріат Естонії доповнює цю роботу, координуючи залучення зацікавлених сторін до розроблення політики в усьому уряді. Це передбачає видання вказівок щодо залучення зацікавлених сторін, управління системою електронних консультацій і просування практики залучення урядових координаторів.

Залучення зацікавлених сторін в Естонії є обов'язковим і має бути відкритим для громадськості після підготовки тексту проєкту законодавчої ініціативи. Обговорення з громадськістю (включно з бізнесом і представниками громадських організацій) повинні тривати протягом щонайменше чотирьох тижнів, і немає жодних обмежень щодо їхнього формату. Отже, вони можуть відбуватися в багато- або двосторонньому порядку, посадові особи міністерства мають право обирати, з ким вони спілкуватимуться, кому буде передано проєкт законопроєкту на розгляд. У разі зловживання цим приписом політиків можуть розкритикувати за неналежне залучення зацікавлених сторін, але іншої відповідальності, крім політичної, у такому випадку не передбачено.

Естонія приділяє велику увагу доступності й прозорості регуляторної політики, використовуючи онлайн-інструменти. Виконавча інформаційна система (Executive information system, EIS) відстежує всі зміни в законодавстві країни й оприлюднює звіти про оцінювання впливу на центральному урядовому порталі. Для публічних консультацій, окрім EIS, використовують інші канали поширення інформації, такі як: вебсайти міністерств, платформи соціальних мереж і ЗМІ. У деяких випадках також ведуть публічні онлайн-консультації, щоб поінформувати чиновників про політичні проблеми й визначення варіантів їх розв'язання.

2.3. Досвід Чехії в оцінюванні впливу законодавчих ініціатив

Чехія має розвинену систему оцінювання впливу законодавчих ініціатив. Проєкти первинного і вторинного законодавства, які розробляє виконавча влада, мають супроводжуватися базовим оглядом наслідків їх реалізації. Пояснювальна записка до урядових законопроєктів у Чехії повинна містити:

- огляд чинних правових норм й оцінку поточного стану правового регулювання правовідносин;
- аргументацію потреби розроблення нових правових норм;

- висновок про відповідність законопроекту конституції;
- висновок щодо відповідності законопроекту міжнародним договорам і зобов'язанням, які випливають із членства країни в Європейському Союзі;
- очікуваний фінансово-економічний вплив запропонованого закону на державний бюджет;
- оцінку соціальних впливів, зокрема на окремі групи населення, особливо соціально незахищених осіб, осіб з інвалідністю й національні меншини, впливів на захист прав дітей;
- оцінку поточного стану й впливу запропонованого проекту закону щодо унеможливлення дискримінації й гарантії рівності чоловіків і жінок (оцінка повинна містити пояснення причин будь-яких відмінностей, очікуваного впливу або очікуваного розвитку, статистичні й інші дані);
- оцінку поточного стану й впливу проекту законодавчого акта щодо захисту конфіденційності й персональних даних;
- оцінку корупційних ризиків;
- оцінку впливу на безпеку й оборону держави, а також на розвиток адміністративно-територіальних одиниць;
- оцінку відповідності проекту законодавству у сфері цифрових технологій, включно з оцінкою ризику вилучення або обмеження можливості доступу окремих груп людей до послуг унаслідок їх цифровізації.

На противагу базовому огляду потенційних наслідків реалізації ініціативи, повне оцінювання впливу здійснюють, якщо очікуваний ефект буде новим та / або значним. Нагляд і сприяння уряду в оцінюванні впливу законодавчих ініціатив здійснює урядова законодавча рада, зокрема одна з його робочих комісій — Рада з оцінювання впливу. Серед іншого вона оцінює якість звітів про оцінювання впливу, наглядає за дотриманням процедур, допомагає в його реалізації та встановлює, підлягає законопроект повному оцінюванню впливу чи може обмежитися базовим оглядом. Рада з оцінювання впливу

також здійснює міжвідомчу координацію процесів з оцінювання впливу, надає методичну допомогу й видає відповідні керівні матеріали.

Усі законопроекти, які вносять на розгляд уряду Чехії, оприлюднюються на загальнодоступному урядовому порталі для публічного обговорення. Поряд з цим обов'язковими є консультації під час оцінювання впливу й узагальнення їхніх результатів у звітах про оцінювання впливу. Чехія однією з перших запровадила програму з полегшення адміністративного тягаря. Відтак скорочення бюрократії є пріоритетом для уряду під час оцінювання витрат і вигід від реалізації законодавчих ініціатив. Однак у Чехії, на відміну від багатьох інших країн ЄС, ще не привернуто увагу до інших регуляторних витрат.

Досвід Чехії є особливо цінним для України, оскільки вона належить до тих нечисленних країн ЄС (разом із Болгарією й Португалією), де основним суб'єктом законодавчої ініціативи є представники законодавчої гілки влади, а не виконавчої. Чеський уряд ініціює близько 45 % первинних законодавчих актів у країні. У Чехії сьогодні немає жодних вимог до консультацій із зацікавленими сторонами й оцінювання впливу під час розроблення первинних законів, які ініціює парламент.

2.4. Словацька система оцінювання впливу законодавчих ініціатив

На сучасному етапі Словаччина працює над утіленням ухваленої у 2018 році Стратегії найкращого регулювання, яка представляє комплексний підхід до реформ у регуляторній політиці держави, зосереджуючись, зокрема, на вдосконаленні як попередньої, так і фактичної оцінки впливу законодавчих ініціатив. Сьогодні вже затверджено й успішно випробувано методологію оцінювання наслідків ухвалених регуляторних актів, розробляють керівні принципи із залучення зацікавлених сторін. У 2021 році запроваджено підхід one in, two out, що тяжіє до підходу Єврокомісії one in, one out, і передбачає, що збільшення тягаря адміністративних витрат в одній сфері має супроводжуватися його послабленням в іншій.

Зобов'язання щодо оцінювання регуляторного впливу діє з 2008 року, коли було здійснено реформи, які запровадили методологію оцінювання економічних, соціальних й екологічних впливів, включно з тестом для МСП і впливом на інновації. Маючи значні аналітичні ресурси, представники словацького уряду, утім, і далі віддають перевагу оцінкам потенційного

впливу на бюджет і бізнес, приділяючи менше уваги кількісним оцінкам широких непрямих впливів у середньо- й довгостроковому періоді.

У законотворчості Словаччині сформувалася традиція приділяти особливу увагу впливові законопроектів на державний бюджет, що найбільше відповідає українській практиці фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив. У Словацькій Республіці встановлено такі критерії та методологію фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив:

якщо проект нормативно-правового акта містить фінансові наслідки та / або впливає на держбюджет, його треба обговорювати з відповідним міністерством. Позицію міністерство викладає в пояснювальній записці до проекту нормативно-правового акта;

якщо проект нормативно-правового акта містить фінансові наслідки та / або впливає на державний бюджет, очікувані фінансові наслідки такого проекту зазначають й обґрунтовують не лише станом на поточний рік, а й на три наступні бюджетні роки;

якщо проект нормативно-правового акта містить фінансові наслідки та / або впливає на державний бюджет, він має містити пропозиції щодо можливості оплати підвищених видатків, заощаджуючи або зменшуючи інші видатки (умовна компенсація);

проекти нормативно-правових актів, які містять фінансові наслідки та / або впливають на держбюджет і які подані на обговорення в поточному бюджетному році, але покриття додаткових видатків яких неможливо забезпечити протягом поточного бюджетного року, можуть набути чинності не раніше ніж з 1 січня наступного бюджетного року.

Аналіз фінансово-економічного обґрунтування законодавчих ініціатив у Словаччині здійснює винятково Міністерство фінансів СР, повноваження якого закріплені статутом міністерства, затвердженим постановою уряду СР № 216/2016 (зі змінами, внесеними постановою уряду СР № 331/2019, та постановою уряду СР № 595/2020). Міністерство фінансів СР розглядає надісланий проект нормативно-правового акта, верифікує його на відповідність із державною бюджетною політикою та висловлює свою

позицію про можливість або неможливість ухвалення проєкту акта в поточному бюджетному році.

Водночас усі законодавчі ініціативи в Словацькій Республіці проходять через електронну публічну систему та підлягають публічному обговоренню (на державному або регіональному рівнях, залежно від поширення чинності норм права, які планують ухвалити). Упроваджені реформи надали більшої ваги й дієвості консультаціям із зацікавленими сторонами (передусім бізнес-асоціаціями), які також відбуваються на ранніх стадіях законотворчого процесу. Кожний проєкт регуляторного акта аналізують, серед іншого, на відповідність вимогам законодавства ЄС і єдиній методології фінансової політики ЄС.

Що стосується загального оцінювання впливу, за його здійснення та якість відповідає парламентський постійний робочий комітет при Міністерстві економіки СР, що був створений у 2015 році. До його повноважень входить також контроль за якістю залучення до законотворчого процесу якнайширшого кола зацікавлених сторін. Окрім депутатів Законодавчої ради і представників Міністерства економіки, до комітету входять також представники Міністерства фінансів, Міністерства праці й соціальних питань, Міністерства навколишнього середовища, Міністерства внутрішніх справ, Офісу віцепрем'єр-міністра з інвестицій та інформатизації, а також Словацького бізнес-агентства. Учасники комітету перевіряють якість оцінювання впливу відповідно до своїх сфер компетенції.

ДОДАТОК 1

Рекомендована Європейською комісією
структура звіту про оцінювання впливу регуляторних ініціатив

ОСНОВНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ 1. Вступ: політико-правовий контекст

Питання, що мають бути висвітлені:

- якими є політичний і правовий контексти, які зумовлюють потребу втілення ініціативи?
- Чи є відповідні висновки Європейської ради, резолюції ЄП або рішення Колегії (наприклад, стратегії, плани дій, повідомлення)?
- Чи були якісь попередні політичні ініціативи в цій сфері, для яких законодавчий процес не був завершений з будь-якої причини?
- Як ініціатива пов'язана з цілями сталого розвитку? Досягненню яких цілей вона сприяє?
- Чи готуються інші, пов'язані із цією, ініціативи? Які проблеми вирішуватиме кожна з них? Як забезпечуватиметься взаємна узгодженість?

РОЗДІЛ 2. Визначення й обґрунтування проблеми

Питання, що мають бути висвітлені:

- яке питання або проблема вимагають вжиття заходів? Який масштаб проблеми? Чи існує транскордонний вимір? Чому це проблема?
- Кого стосується проблема? Яким чином і наскільки? Чия поведінка мала б змінитися, щоб ситуацію покращилася?
- Чому поточне нормативно-правове середовище не відповідає новим викликам і не усуває проблему?
- Чи є проблема в тому, що законодавство надмірно складне або спричиняє зайві витрати?
- Якими є рушійні сили проблеми? Які збої ринку, регулювання чи поведінкові упередження є відповідальними за цю проблему? Які наявні докази?
- Наскільки ймовірно, що проблема існуватиме й далі, якщо регулятор не вживатиме заходів для її усунення?

РОЗДІЛ 3. Обґрунтування необхідності дій ЄС (держави)

Питання, що мають бути висвітлені:

- чи має право ЄС втручатися? Яка відповідна правова база?
- Чи належить правова основа (захід, що розглядається) до однієї зі сфер, де ЄС має виключну компетенцію?
- Якщо ініціатива підлягає спільній компетенції, як дії ЄС забезпечать дотримання принципу субсидіарності?

Необхідність дій ЄС:

- як проблема відрізняється на національному, регіональному й місцевому рівнях ЄС?
- Чи проблема поширена в ЄС, а чи стосується кількох держав-членів або регіонів?
- Чи однакова головна причина проблеми в ЄС?
- Чим відрізняються погляди / переважні напрямки дій національних, регіональних і місцевих органів влади в ЄС?
- Якою мірою держави-члени мають змогу вжити відповідних заходів?
- Чи будуть дії на національному рівні або їхня відсутність на рівні ЄС суперечити Договору про створення ЄС, чи завдаватимуть суттєвої шкоди інтересам інших держав-членів?
- Чи є в проблеми транскордонні аспекти? Які їхні обсяг і значення?
- Чи зростуть витрати і проблеми, якщо діятимуть лише держави-члени?

РОЗДІЛ 4. Визначення цілей

Питання, що мають бути висвітлені:

- які загальні цілі політики?
- Які конкретні завдання треба вирішити?
- Досягненню яких цілей сталого розвитку сприятиме ініціатива?
- Як цілі пов'язані й узгоджуються одна з одною? Чи є між ними синергія або суперечності?
- Чи узгоджуються цілі з іншими політиками ЄС та Хартією ЄС про основні права?

РОЗДІЛ 5. Варіанти досягнення цілей

Питання, що мають бути висвітлені:

- яке визначення базового сценарію? Як розгортатимуться події за відсутності будь-яких заходів, спрямованих на розв'язання проблеми?
- Які існують регуляторні й нерегуляторні варіанти досягнення цілей і розв'язання проблем (визначаються за результатами консультацій із зацікавленими сторонами)?
- Які варіанти відкинули на ранній стадії підготовки ініціативи й чому?

Варіанти політики мають бути тісно пов'язані з рушійними силами проблем і визначені конкретними цілями: чітка логіка має лежати в основі втручання, що розглядають. Варіанти повинні представляти альтернативні шляхи досягнення конкретних цілей різною мірою.

Для оцінювання впливу, де опис проблеми визначає потенціал зменшення тягаря або спрощення, це має відобразитися в цілях і варіантах, наскільки можливо.

РОЗДІЛ 6. Оцінка впливу варіантів досягнення цілей

Перелік відповідних позитивних і негативних впливів, прямих і непрямих, навмисних і ненавмисних, одноразових і повторюваних, зокрема за межами ЄС разом із кількісною (де це можливо) оцінкою цих впливів у таких сферах:

- вплив на МСП;
- вплив на конкурентоспроможність;
- вплив на основоположні права людини;
- вплив на навколишнє середовище;
- вплив на цифровізацію.

Обов'язково треба описати, хто зазнає впливу (підприємства, громадяни, працівники, споживачі, державні адміністрації, регіони, учасники третіх країн, ...) і як.

У відповідних випадках треба вказати на невизначеності й те, як зміни в параметрах і головних припущеннях можуть вплинути на оцінений вплив.

Треба також окреслити потенційні перешкоди, з якими можна зіткнутися під час реалізації варіантів і дотриманні державами-членами й цільовими організаціями.

РОЗДІЛ 7. Порівняння варіантів

У цьому розділі всі зазначені елементи мають бути об'єднані для прозорого порівняння варіантів і вибору політики, незалежно від того, визначає він бажаний варіант чи ні. Щоб представити це, рекомендовано висвітлити загальну логіку втручання (у форматі таблиці чи малюнка), об'єднавши різні елементи проблеми (рушії, проблеми, цілі, варіанти). Порівнювати варіанти можна за допомогою різних методичних підходів, які найбільше годяться до конкретного випадку.

Незалежно від того, який метод було використано, порівняння варіантів завжди має стосуватися ефективності, дієвості й взаємної узгодженості в таких сферах, як:

- економічний, екологічний і соціальний впливи;
- витрати на реалізацію ініціативи і їхня адекватність масштабу проблеми;
- співвідношення витрат і вигід;
- узгодженість з іншими політичними цілями ЄС, включно з Хартією основних прав, а також з іншими політичними ініціативами й інструментами, зокрема ЦСР. Порівняння повинно чітко відображати компроміси у виборі варіантів.

РОЗДІЛ 8. Обґрунтування оптимального варіанта

Питання, що мають бути висвітлені:

- який варіант політики є найкращим і чому?
- Загальний вплив оптимального варіанта має бути представлений у цьому розділі та детально описаний у підсумковій таблиці в Додатку 3. Ця таблиця має бути деталізована за основними елементами, але завжди повинна відображати загальний вплив бажаного варіанта.

РОЗДІЛ 9. Методологія моніторингу та оцінки результатів втілення ініціативи

- У цьому розділі треба запланувати майбутній моніторинг й оцінювання результатів, тобто розглянути, що і коли треба контролювати й оцінювати. Зокрема:
- визначити основні показники моніторингу для головних цілей політики,

- за якими буде оцінено прогрес;
- спланувати механізми моніторингу й оцінювання варто так, щоб результати можна було використати як вихідні дані для майбутніх оцінок впливу;
 - структура моніторингу повинна, наскільки це можливо, відображати як розмір і розвиток проблеми, так і її чинники, а також відстежувати прямі й непрямі впливи регуляторного втручання;
 - треба вказати також, з якого моменту варто розпочинати моніторинг, хто і як має використовувати результати, а також коли здійснювати майбутнє оцінювання.

ОБОВ'ЯЗКОВІ ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1. Процедурна інформація щодо процесу підготовки ініціативи й звіту про оцінювання її впливу

- Організація та час: надайте загальну хронологію оцінювання впливу та вкажіть, які структурні підрозділи брали участь у міжвідомчій групі й скільки засідань групи відбулося.
- Перевірка Ради регуляторного контролю: у разі доопрацювання звіту про оцінювання впливу на вимогу РРК поясніть, як його висновки привели до змін порівняно з попереднім проєктом. Це має бути представлено у форматі таблиці. У першому стовпці вказують рекомендації РРК, а в другому стовпці — те, як звіт про оцінювання впливу було змінено.
- Поясніть, які дані було використано під час оцінювання впливу, а також вкажіть джерела та будь-які питання щодо їхньої надійності (тобто, чи було забезпечено якість інформації).
- Зовнішня експертиза: опишіть, як поради експертів використовували під час оцінювання впливу, включно з науковою експертизою чи використанням груп експертів ЄК. опишіть будь-які дослідження або роботу, яку вели зовнішні консультанти для внесення у звіт оцінювання впливу, з посиланнями на джерела, де можливо.

ДОДАТОК 2. Консультації із зацікавленими сторонами – підсумковий звіт

Аспекти, що мають бути висвітлені:

- основний план консультаційної стратегії, що стосується визначених цілей консультацій, зацікавлених сторін й обраних методів й інструментів консультацій;
- описання кожної формальної консультаційної діяльності, за потреби разом із поясненням того, як і чому початкову стратегію консультацій змінили;
- інформація про те, які групи зацікавлених сторін брали участь, чиї інтереси вони представляли та чи було охоплено всі визначені групи зацікавлених сторін;
- короткий опис методології й інструментів, що використовують для обробки даних;
- опис результатів кожної консультації, включно з якісним й інтерпретаційним аналізом (має містити інформацію про будь-які розбіжності в поглядах між групами зацікавлених сторін або всередині них);
- зворотний зв'язок, що надійшов поза офіційною процедурою консультацій, включно з ідентифікацією типу зацікавлених сторін і їхніх представлених інтересів;
- якщо були опитування, треба внести підрозділ з узагальненням результатів одержаних відповідей;
- пояснення щодо того, як інформація, зібрана в контексті консультаційної роботи, а також отримані відгуки було враховано в подальшій роботі над ініціативою, оцінкою впливу чи перевіркою придатності;
- пояснення того, чому певні погляди, які широко підтримуються, не було враховано або було враховано частково.

ДОДАТОК 3. Дані оцінки впливу

У цьому додатку має бути чітко визначено практичні наслідки ініціативи для підприємств та / або держави (або окремих груп чи осіб, якщо ініціатива спрямовується безпосередньо на них). Додаток завжди має базуватися на бажаному варіанті політики.

Треба представити кількісні оцінки витрат і вигід від ініціативи (де це

можливо), включно з будь-яким зменшенням (або збільшенням) регуляторних витрат. Бажано, щоб це було зроблено на рівні «суспільних» витрат і вигід як загальний підсумок витрати для громадян, бізнесу й держави. Отже, не варто демонструвати витрати лише для однієї представницької компанії чи одного регуляторного процесу. Вигоди також мають бути представлені групами, на які вони впливають (бізнес, громадяни, держава).

Дані мають відповідати оцінці впливу в Розділі 6 і бути поданими в табличній формі.

ДОДАТОК 4. Використана методологія

Якщо аналіз оцінювання впливу ґрунтується на моделюванні чи інших аналітичних методах, варто сформувати спеціальний додаток, у якому детально описати ці моделі / методи й те, як їх застосовували в оцінюванні впливу.

Загальний опис:

- розробник моделі та її тип (публічний / приватний / відкритий код);
- модель (аналітична структура) і процес моделювання (аналітичний підхід) з усіма основними припущеннями, обмеженнями й спрощеннями;
- сфера застосування моделі;
- перевірка моделі (методики) на прозорість і гарантію якості, включно з обсягом обговорення моделі (підходу) із зовнішніми експертами;
- у випадку імітаційних моделей також треба внести інформацію про доступність документації моделі, доступність і відкритість коду тощо;
- інформація про права інтелектуальної власності.

Використання моделі для оцінювання впливу:

- придатність моделі (методики) для конкретного дослідження оцінюванням впливу;
- стислий опис базового сценарію, що використовується в будь-якому моделюванні, з погляду основних припущень, джерел макроекономічних і соціально-економічних даних, політики й заходів, які містить базовий рівень, а також будь-яких припущень щодо цих політик і заходів;

- обговорення припущень і вихідних даних із зовнішніми експертами;
- пояснення рівня похибки в аналітичних результатах і стійкості результатів до змін у припущеннях або вихідних даних;
- пояснення того, як в інтерпретації результатів дослідження було враховано й мінімізовано фактор невизначеності;
- заходи, вжиті для забезпечення якості аналітичних результатів, представлених в оцінюванні впливу;
- будь-які додаткові відомості про виконану аналітичну роботу, наприклад, деталі моделювання, включно з конфігурацією моделі для конкретної проблеми, вихідні дані та джерела, інші використані моделі, а також установу, яка здійснювала моделювання.

ДОДАТОК 5. Вплив на конкурентоспроможність

Додаток повинен підсумувати аналіз, представлений в основному звіті, і надати огляд впливу обраного варіанта реалізації ініціативи на конкурентоспроможність.

Базуючись на аналізі конкурентоспроможності в основному тексті звіту, таблиця повинна представляти загальну оцінку кожного з чотирьох вимірів конкурентоспроможності, а саме: (i) цінова конкурентоспроможність; (ii) міжнародна конкурентоспроможність, (iii) здатність до інновацій; (iv) конкурентоспроможність МСП.

Таблицю повинен супроводжувати короткий опис очікуваного впливу регуляторної ініціативи на конкурентоспроможність. Він має ґрунтуватися на аналізі, наданому в основному звіті, і відповідати структурі таблиці. Це означає, що варто охопити чотири виміри конкурентоспроможності, а також пояснити, якщо якийсь із них не стосується ініціативи.

НЕОБОВ'ЯЗКОВІ ДОДАТКИ

Додатки можна використати для представлення додаткових технічних матеріалів, зокрема для деталізації важливої інформації в основному тексті звіту про оцінювання впливу (наприклад, детальний опис відповідного ринку або показники моніторингу).

Додатки не повинні бути надто довгими. Вони мають обмежуватися інформацією, яка є релевантною та стосується загальної мети оцінювання

впливу, і містити посилання й постійні посилання на зовнішні джерела інформації, де це можливо (замість відтворення матеріалу у звіті про оцінювання впливу).

